

## СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОМБАТАНТСЬКОГО РУХУ В КАНАДІ (50–80-ті роки ХХ століття)

У статті досліджено організаційне становлення українського комбатантського руху у Канаді у 50–80-ті рр. ХХ ст., показана його роль у суспільно-політичному житті української громади цієї країни.

*Ключові слова:* Канада, українська діаспора, комбатантські організації, суспільно-політичне життя.

*Актуальність проблеми.* Органи влади незалежної України недостатньо використовують ветеранів у громадській, патріотичній роботі та державному управлінні. В зв'язку з цим значний науковий і суспільно-практичний інтерес має вивчення багаторічного досвіду діяльності комбатантських (ветеранських) організацій українців Канади. Не маючи державної фінансової підтримки, українські ветерани в цій країні не лише змогли створити саморегульовані організації, але й відігравали вагомий роль в громадсько-політичному і культурно-освітньому житті української громади Канади після Другої світової війни.

*Огляд літератури та джерел.* Український ветеранський рух в Канаді привертав певну увагу українських і західних дослідників. Особливо значним є внесок в дослідження даної проблеми істориків української діаспори. В першу чергу слід виділити ґрунтовні праці відомих канадських вчених М. Боровика та М. Марунчака, в якій показана роль ветеранських організацій в життєдіяльності української громади повоєнної Канади [3, 21, 22].

З'явилися дослідження життєпису окремих ветеранських організацій. Біля витоків вивчення історії Української стрілецької громади (УСГ) – першої української ветеранської в країні Кленового листка стояли її активісти. Вони були авторами праць, присвячених ювілеям УСГ та її окремих

організацій [1, 14, 49]. Окремі сторінки історії УСГ висвітлені в ювілейному збірнику до 50-річчя Українського національного об'єднання (УНО). УСГ була активним учасником створення УНО, а потім його сестринською організацією [25].

Вагомим є внесок української історичної науки в еміграції у дослідження літопису історії Братства колишніх українських вояків 1-ї української дивізії Української народної армії (1 УД УНА), яка в роки Другої світової війни називалася дивізією «Галичина» [4, 35].

До ювілейних дат були видані збірники з історії Союзу колишніх українських вояків в Канаді (СБУВ), Товариства колишніх вояків УПА (ТБВ УПА) [32, 41, 46]. У монографії Л. Луцика показана роль Союзу українських канадійських вояків (за морем) (СУКВ) (за морем) у наданні допомоги українським переміщеним особам після Другої світової війни [58].

Певну увагу ветеранським організаціям українців Канади приділяли радянські історики К. Дмитрук, В. Чередниченко та В. Трощинський. Проте вони характеризували цей рух з ідеологічних прокомуністичних позицій як «буржуазно-націоналістичний», «фашистський» [11, 47, 54].

Від 90-х років ХХ ст. українські дослідники розпочали об'єктивне дослідження історії української еміграції. У цих працях певні сюжети були присвячені ветеранському рухові в Канаді. В роботах Є. Очеретяного, С. Рудика, Л. Стрільчук проаналізована роль української діаспори, в тому числі ветеранських організацій, як важливого позаурядового чинника у реалізації допомоги українцям на чужині [29, 39, 43]. М. Лисюк висвітлив діяльність новостворених українських громадсько-політичних організацій у Канаді в міжвоєнний період. Особливу увагу автор приділив діяльності УСГ [19]. У працях Ю. Недужко розкрито місце ветеранських організацій української діаспори у боротьбі за національне і соціальне визволення України в середині 40-х – на початку 90-х років [26, 27, 28]. У наукових дослідженнях Ю. Балицької, присвячених багатогранній діяльності КВК, розкриваються окремі сторінки участі ветеранських українських організацій Канади в житті української громади [2].

Разом з тим наявні праці українських і канадських вчених далеко не вичерпують усіх наукових проблем жит-

тепису українських ветеранів Канади. На даний час відсутнє, зокрема, цілісне вивчення ветеранського руху українських канадців після Другої світової війни. Тому *метою статті* є дослідити процес становлення українського ветеранського руху у 50–80-ті роки ХХ ст., показати його роль в житті української громади Канади.

*Виклад основного матеріалу.* Масове переселення ветеранів українських визвольних змагань до Канади розпочалося на другому етапі еміграційного процесу, який проходив у період між двома світовими війнами. Як зауважує відомий український вчений і громадський діяч у Канаді Т. Павличенко, «це були люди, які брали активну участь у будові національної Української держави і на власні очі бачили, в яких неймовірно тяжких умовах вона відроджувалась, та яких терпінь і кривавих жертв вона вимагала від цілої нації» [30, с. 6].

З перших днів перебування у Канаді українські ветерани визвольних змагань активно заявили про себе в громадсько-політичній діяльності. Організаційне оформлення українського ветеранського руху в Канаді розпочалося у Вінніпезі, який на той час справедливо вважався головним осередком громадського життя української громади. 23 січня 1928 р. тут відбулися перші збори Української стрілецької громади. Згодом гуртки УСГ були створені в Едмонтоні, Саскатуні, Торонто. 17 лютого 1929 р. ці гуртки на перших річних загальних зборах обрали головну управу УСГ на чолі з Є. Василичиним [1, с. 12–14; 8, с. 73–74; 49, с. 7–8, 10].

За основу діяльності УСГ, відповідно до її Статуту, було покладено український революційний націоналізм. З перших днів свого існування УСГ ставила перед собою завдання утримання традиції українських військовиків і надання допомоги визвольному рухові в Україні [40, с. 11; 49, с. 20]. Організація швидко збільшувала свої ряди. У 1928 р. в УСГ було 71 особа, в 1929 р. – 319 осіб, в 1930 р. – 519 осіб, 1939 р. – 1200 осіб [40, с. 9]. 17 липня 1932 р. було засновано Українське національне об'єднання (УНО), яке згодом перетворилося на одну з найвпливовіших українських громадських організацій Канади. УСГ як один з його співзасновників, увійшла до УНО на правах братньої організації [25, с. 4].

Союз бувших українських вояків в Канаді був утворений у Монреалі 28 квітня 1936 р. СБУВ об'єднував переважно

колишніх воїнів армії Української народної республіки (УНР). Організація ставила перед собою завдання боротьби за незалежність України та надання допомоги всім колишнім учасникам визвольних змагань. У 1937–1939 рр. було утворено шість станиць (відділів) СБУВ [23, с. 8–9; 32, с. 26–27, 104–105].

У роки Другої світової війни українська еміграція в Канаді активно стала на захист своєї другої батьківщини. У збройних силах Канади служило від 40 до 50 тис. українців. Члени УСГ проходили перевишкіл до резервних частин канадської армії, деякі частини УСГ охороняли військові об'єкти в Канаді [40, с. 11].

На завершальному етапі війни серед українців, які воювали в складі канадської армії на території Західної Європи, все активніше розвивається прагнення до згуртування в єдиній ветеранській організації з метою захисту своїх прав і надання допомоги сім'ям українських воїнів та інвалідам війни, а також для поширення української культури та традицій серед військових. 7 січня 1943 р. у м. Манчестер (Великобританія) за участю 39 делегатів від воїнів-українців відбулися установчі збори, в ході яких було створено нову ветеранську організацію під назвою Союз українських канадійських вояків (за морем). Її головою обрали лейтенанта Збройних сил Канади Б. Панчука [12, с. 2988; 59, с. 45, 47, 127]. Ряди СУКВ (за морем) швидко росли. Наприкінці 1945 р. в неї входило 3300 воїнів, в тому числі 114 офіцерів. Згодом правління СУКВ (за морем) переїздить до Лондона. Тут за сприянням Комітету українців Канади (КУК) було відкрито клуб організації, при якому діяла українська бібліотека [42, с. 4; 59, с. 57].

19 вересня 1945 р. у Лондоні провідними діячами СУКВ (за морем) під патронатом КУК було засновано Центральне українське допомогове бюро (ЦУДБ). Ця організація відіграла значну роль у наданні правової і матеріальної допомоги українським біженцям і переміщеним особам в Європі та всіляко сприяла їх переселенню до США та Канади [50, с. 1].

Після завершення війни канадські військові частини повертаються на батьківщину. Українці – ветерани збройних сил Канади вирішили об'єднатися в одній організації. Вона була створена 14 червня 1945 р. у Вінніпезі під назвою Союз

українських канадійських ветеранів (СУКВ). Головною метою СУКВ було плекати товариські взаємини поміж ветеранами та українські військові традиції, допомагати новій українській імміграції, підтримувати розвиток українського національного життя в Канаді, сприяти боротьбі українського народу за соціальне і політичне визволення. На початку 60-х років діяло близько 20 відділів і комітетів СУКВ, в яких нараховувалося понад 5 тис. членів. Це дозволило створити дві екзекутиви – Схід і Захід, які проводять кожні три роки спільні з'їзди. СУКВ співпрацював з ветеранською організацією канадських вояків – Канадським королівським легіоном [13, с. 51; 22, с. 301–302].

В третій хвилі еміграції до Канади, що розпочалася після Другої світової війни, значний відсоток складали колишні воїни Армії Української Народної Республіки, Української повстанської армії (УПА), 1-ї Української дивізії Української Національної Армії, Карпатської України (карпатські січовики). На початку 60-х років їх чисельність у Канаді складала кілька тисяч осіб. У 70-ті роки у країні проживало 645 колишніх воїнів 1-ї УД УНА, 752 колишніх воїнів армій УНР і ЗУНР, 100 вояків УПА, 36 вояків Легіону УСС [55, с. 140]. Ветерани Першої та Другої світових воєн були носіями патріотизму та високої політичної свідомості.

Саме вони стали творцями нових ветеранських організацій, оскільки вже існуючі, на їх думку, були надто консервативними. Лише колишні підпільники Організації українських націоналістів (ОУН), прихильні до А. Мельника, разом із залежними від неї повстанцями й партизанами волинсько-поліського й карпатського районів у 1964 р. об'єдналися в Союз ветеранів українського резистансу (СВУР) та увійшли до УСГ на правах секції. В 1965 р. осередки СВУР діяли в Гамільтоні, Сент-Катерінсі, Віндсорі, Сотбурі і Вінніпезі, Монреалі, Лондоні, Торонто та Едмонтоні [53, арк. 22, 24, 28].

Найшвидше процес самоорганізації відбувався в середовищі ветеранів 1-ї УД УНА. Організація Братства 1-ої УД УНА у Канаді постала 8 жовтня 1950 р. у Торонто. На початку 50-х років виникають місцеві організації (станції) Братства у Вінніпезі, Монреалі, Сент-Кетерінсі, Саскатуні, Судбурі, Тандем Беї, Гамільтоні, Калгарі. Збори делегатів

від станиць Братства 12 жовтня 1952 р. обирають головну управу, яку очолив полковник П. Силенко [17, с. 49; 45 с. 3; 57, с. 26, 29, 35, 144].

Братство 1-ї УД УНА в Канаді ставило перед собою завдання підтримки і пропаганди українських військових традицій та надання моральної і матеріальної допомоги всім колишнім воякам дивізії, загалом всім ветеранам Українських визвольних змагань ХХ ст. Воно об'єднувало активних, патріотично налаштованих людей з різними політичними поглядами, віросповіданням, незалежно від національностей. Головна вимога до членства в організації – служба в дивізії «Галичина», в тому числі в її допоміжних частинах [6, с. 70; 57, с. 352].

26 листопада 1950 р. у Вінніпезі утворилася перша станиця Об'єднання колишніх вояків УПА (ОКВ УПА). Згодом виникає станиця у Торонто. 11 листопада 1951 р. створюється Товариство колишніх вояків УПА (ТКВ УПА) з осідком у Торонто [36, с. 39; 46, с. 22, 28].

Січові стрільці об'єдналися в кіш Українських січових стрільців (УСС), що мав чотири станиці у Канаді. І з'їзд УСС відбувся 1–2 серпня 1959 р. у Сент Кетерінс. Кіш УСС входив до складу Братства УСС, яке діяло в Австралії, Аргентині, Канаді, Німеччині і США. На початку 60-х років головна рада Братства УСС знаходилася в США [22, с. 307; 38, с. 27].

У 1949 р. Братство карпатських січовиків об'єднало вояків колишніх військових формувань Карпатської республіки. Серед його керівників були відомі громадські діячі С. Росоха, Ю. Гноздулич, І. Шимко, М. Шіпош, Т. Сидір [56, с. 74-75].

Таким чином, наприкінці 50-х років у Канаді завершився процес створення всіх найбільших ветеранських українських організацій. Наступні роки стали періодом їх подальшого організаційного зміцнення.

Розширюється організаційна мережа УСГ. У 1962 р. організація мала 13 відділів, 2 гуртки і 16 зв'язкових пунктів. В УСГ налічувалося більше 1 тис. членів [14, с. 220]. У 1952 р. у Торонто відбувається І з'їзд СБУВ, на якому керівником генеральної управи обрано генерала М. Садовського. Осідок управи перенесено з Монреаля до Торонто [32, с. 28, 49]. На V з'їзді СБУВ, що відбувся 22 травня 1965 р., з метою

розширення бази організації прийнято рішення приймати в її ряди дорослих синів членів СБУВ та утворювати при станицях жіночі секції як автономну складову організації. За ініціативою СБУВ Канади у 1967 р. створено Федерацію українських комбатантських організацій, що об'єднувала Союзи ветеранів визвольних змагань у Франції, Австралії, Великобританії та США [32, с. 61].

Однак з другої половини 60-х років внаслідок природного старіння і відтоку молодих людей чисельність рядів УСГ та СБУВ поступово зменшується. На XXVI крайовому з'їзді УСГ, що відбувся в 1965 р., вказувалося, що організація налічує в своїх рядах лише близько 1 тис. членів. За період з 1949 по 1965 рр. до її лав вступило 566 нових членів, однак померло 226 членів [52, арк.10].

Найчисельнішою ветеранською організацією з 60-х років стає Братство 1-ї УД УНА, що налічувало в своїх рядах майже 1,5 тис. осіб. Лише у одній з найбільших станиць у Монреалі нараховувалося 220 осіб, Торонто – 150 осіб. На початку XXI ст. чисельність дивізійників в Канаді складала 300 осіб, у США – 350 осіб, Аргентині – 25 осіб [16, с. 61; 45, с. 13; 57, с. 172].

Усі найбільші ветеранські організації українців Канади стали членами Конгресу Українців Канади. А після створення Світового конгресу вільних українців як координуючого центру еміграції вони увійшли до складу Ради української світової комбатантської організації [55, с. 349; 37, с. 75–76].

Українські ветеранські організації були активними учасниками громадсько-політичного і культурно-освітнього життя української громади Канади. Вони вважали своїм святим обов'язком всіляко допомагати інвалідами війни та сім'ям українських воїнів, що загинули у визвольних змаганнях. Щорічно в листопаді українські ветерани Канади проводили акцію на допомогу українцям – військовим інвалідам та членам їх сімей. Ці кошти направлялися на адресу Союзу українських військових інвалідів (СУВІ), що діяв у Німеччині з 1947 р. Лише в 1948–1959 рр. через головну управу УСГ до СУВІ було направлено 23 589 дол. Братство 1-ї УД УНА в Канаді від свого створення до 2001 р. передало на адресу СУВІ 102 045 дол. [14, с. 87; 57, с. 146].

Протягом багатьох років при УСГ діяв Визвольний (одноцентний) фонд. Він спрямовувався на допомогу учасникам визвольної боротьби на території України і політичну діяльність проводу ОУН за кордоном [53, арк. 7]. Члени організації брали участь у зборі коштів на допомогу українським політв'язням в радянських тюрмах [1, с. 180].

Ветеранські організації всіляко сприяли розвитку культури та освіти української громади Канади. Члени станиці 1-ї УД УНА в Торонто ініціювали створення в лютому 1959 р. «Залізного фонду». До 2000 р. дивізійники зібрали в фонд 146 тис. дол. Кошти фонду використовуються на підтримку українських наукових і культурних інституцій [15, с. 40; 57, с. 146]. Зокрема вони спонсорували діяльність кафедр українознавства Гарвардського університету та українознавчих студій Торонтського університету, фундацію ім. Шевченка, бібліотеку ім. Петлюри в Парижі, навчання студентів-українців, видання книг в Україні та Канаді тощо [5, с. 23, с. 22–26; 57, с. 192].

Важливою заслугою ветеранських організацій Канади була підтримка Українського воєнно-історичного інституту (УВІІ). Ця наукова інституція була утворена в 1952 р. генералом М. Садовським у Торонто з перенесеного туди з Німеччини. Інститут утримував музей українського війська й флоту УНР та продовжував видавати матеріали до історії українського війська у збірнику «За Державність». Після смерті М. Садовського музей був переданий Українській вільній академії наук у Канаді (УВАН). У 1970 р. УВАН Канади відкрила «Музей ім. генерала М. Садовського», в якому розміщені наукові збірки, архів і бібліотека. Для здійснення керівництва музею Президія УВАН створила окрему музейну комісію з представників ветеранських організацій [24, с. 64].

1976 р. у Торонто з ініціативи ОКВ УПА в США і Канаді, ТБВ УПА в США та Канаді та українських дослідників з діаспори розпочався випуск «Літопису УПА» – багато-серійного видання документів і матеріалів з історії УПА. В основній серії цього видання до 2012 р. вийшло 50 томів. З 1995 р. паралельно з Основною випускається Київська серія, створена редакцією «Літопису УПА» у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства



ім. М. Грушевського НАН України, Державним комітетом архівів України, Центральним державним архівом громадських об'єднань України та Галузевим державним архівом Служби безпеки України. Редакція «Літопису УПА» видає також серії «Повстанські могили», «Літопис УПА – Бібліотека» та «Події і Люди» [20; 33, с. 241–242]. Довгий час саме матеріали «Літопису УПА» становили основу джерельної бази до вивчення історії ОУН і УПА [34, с.23; 46, с.21, 37].

*Висновки.* Отже, закономірним результатом громадської активності ветеранів українських визвольних змагань в Канаді стало створення самостійних комбатантських організацій, які у своїй діяльності керувалися принципами зміцнення канадської державності, забезпечення ідентичності української народності в Канаді та надання всебічної допомоги українському народу в боротьбі за незалежність. У досліджуваній нами період відбувається процес організаційного зміцнення українських ветеранських організацій, вдосконалюються їх організаційні структури. Вони зарекомендували себе як активна складова частина громадсько-політичного і культурно-освітнього життя української громади Канади.

1. *Байрак М.* Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні. Хроніка. 1928–1978 / М. Байрак. – Едмонтон: Накладом Української Стрілецької Громади, 1978. – 240 с.
2. *Балицька Ю.* Роль і значення діяльності Конгресу українців Канади у збереженні української самобутності / Ю. Балицька // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: політологія, соціологія, філософія. – Вип. 11. – 2009. – С. 146–148.
3. *Боровик М.* Століття українського поселення в Канаді (1891–1991) / М. Боровик. – Монреаль – Оттава: Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук, 1991. – 485 с.
4. Братство колишніх вояків I-ої Української дивізії і Української Національної Армії: станція Едмонтон / [ред. К. Когутяк]. – Едмонтон; Канада, 1998. – 198 с.
5. *Верига В.* Боротьба на мирному фронті продовжується // Вісті Комбатанта. – 1982. – № 1. – С. 22–26.
6. *Верига В.* Дивізійники в діаспорі // Вісті Комбатанта. – 1994. – № 2. – С. 66–71.
7. *Верига В.* Дивізійники в діаспорі / В. Верига // Вісті Комбатанта. – 1994. – № 3. – С. 60–64.

8. *Верига В.* За межами Батьківщини. Збірник наукових статей і доповідей / В. Верига. – Львів: Інститут українознавства ім. Крип'якевича НАН України, 2002. – 364 с.
9. *Верига Василь.* Слово і чин. Вибрані статті і доповіді, розвідки, життєписи. 1946–88 / Василь Верига / [упор. і автор передмови М. Литвин]. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. – 444 с.
10. Відділ українсько-канадських ветеранів у Торонто // Новий шлях. – 1946. – 8 травня. – С.4.
11. *Дмитрук К.* Безбатченки: Документально-публіцистичний нарис / Клим Дмитрук. – К.: Дніпро, 1980. – 318 с.
12. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / [ред. В. Кубійович]; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Львів. – Т. 8: Перевидання в Україні. – Львів, 2000. – С. 2800–3200.
13. За об'єднання комбатантів // Вісті Комбатанта. – 1964. – № 2. – С.50–51.
14. За честь, за славу, за народ! / Збірник на Золотий Ювілей Стрілецької Громади в Канаді 1928–1978 / Ред. Зиновій Книш. – Торонто: Видання Головної Управи Української Стрілецької Громади в Канаді, 1978. – 639 с.
15. «Залізний фонд» при станиці Братства б. вояків 1 УД УНА в Торонто // Вісті Комбатанта. – 1981. – № 5 – С. 40.
16. *Колісник Р.* Дивізія «Галичина» в запитаннях і відповідях ветеранів / Р. Колісник, Б. Маців, Л. Мука. – Львів: Галицька видавнича спілка. – 2009. – 80 с.
17. *Кучер М.* Загальні збори Станиці Братства колишніх вояків 1 УД УНА в Едмонтоні // Вісті Комбатанта. – 1962. – № 2. – С. 49–50.
18. *Липовецький І.* Три роки життя і праці / І. Липовецький // Бюлетень Союзу бувших вояків у Канаді. – 1962. – № 11 – С.19–20.
19. *Лисюк М.Л.* Повоєнна українська еміграція та її роль у створенні українських громадсько-політичних організацій в Канаді (1922–1933 рр.) / М.Л. Лисюк // Магістеріум: Історичні студії. – Вип. 7. – 2001. – С. 104–107.
20. Літопис Української Повстанської Армії. Каталог ста (100) томів. 1973–2012. – Торонто-Львів: Літопис УПА, 2012. – 124 с.
21. *Марунчак М.Г.* Історія українців Канади / М.Г. Марунчак. – Вінніпег, 1991. – Т. 1. – 464 с.
22. *Марунчак М.Г.* Історія українців Канади / М.Г. Марунчак. – Вінніпег, 1991. – Т. 2. – 512 с.

23. *Мошинський В.* Перша сторінка історії СБУВ / В. Мошинський // Бюлетень Союзу бувших вояків у Канаді. – 1961. – № 6–7. – С. 8–9.
24. Музей ім. генерала М. Садовського // Вісті Комбатанта. – 1970. – № 5. – С. 64.
25. На шляху до національної єдності: П'ятдесят років праці Українського Національного Об'єднання Канади 1932–1982 / [ред. З.Книш]. – Т. 1. – Кн. 1. – Торонто: Українське Національне Об'єднання Канади. Крайова Екзекутива, 1982. – 951 с.
26. *Недужко Ю.* Боротьба української діаспори країн Заходу за права людини в Україні (середина 70-х – початок 80-х рр. XX ст.) / Юрій Недужко // Мандрівець. – 2007. – № 6. – С. 14–20.
27. *Недужко Ю.* Боротьба української діаспори країн Заходу за права людини в Україні (середина 80-х – початок 90-х рр. XX ст.) / Юрій Недужко // Мандрівець. – 2008. – № 3. – С. 55–62.
28. *Недужко Ю.В.* Українська діаспора в процесі відновлення державної незалежності України (середина 40-х – початок 90-х років XX століття): монографія / Ю.В. Недужко. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 620 с.
29. *Очеретяний Є.* Політика західних окупаційних властей щодо українських біженців і переміщених осіб у Німеччині 1945–1949 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Є.О. Очеретяний. – Чернівці, 2011. – 19 с.
30. *Павличенко Т.* Рух національної єдності: З приводу Ювілейної Конференції УНО Канади / Т. Павличенко. – Вінніпег: [б.в.], 1952. – 30 с.
31. *Падик І.* 21-й крайовий з'їзд Братства Канади // Вісті Комбатанта – 1990 – Ч. 5. – С. 75–76.
32. Пам'ятна книга: п'ятдесятиліття Союзу Бувших українських Вояків в Канаді / Ред. І. Завгородній. – Гамільтон: Вид-во В. Поліщука, 1987. – 478 с.
33. *Патриляк І.К.* «Літопис УПА» / І.К. Патриляк // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2009. – С. 241–242.
34. *Примаченко Я.Л.* Північноамериканська історіографія діяльності ОУН і УПА / Я.Л. Примаченко. – К.: Інститут історії України НАН України. – 2010. – 182 с.
35. Про пам'ятне видання з нагоди 50-ліття створення дивізії «Галичина». 1943–1993. – Монреаль, 1993. – 48 с.
36. Про початки організованого життя колишніх вояків УПА в Канаді // Вісті комбатанта. – 1970. – № 1. – С. 39–41.

37. Резолюції делегатського з'їзду Ради українських комбатантських організацій // Вісті комбатанта. – 1984. – № 2. – С. 75–76.
38. Резолюції з'їзду українських січових стрільців // Вісті Комбатанта. – 1959 – № 3. – С. 27.
39. *Рудик С.Я.* Переселення українських біженців та переміщених осіб до США після Другої світової війни: причини, особливості, наслідки (1945– 1953 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 00.07.02 «Всесвітня історія» / С.Я. Рудик. – К., 2003. – 20 с.
40. *Селешко М.* Українська Стрілецька Громада в Канаді / М. Селешко // Вісті Комбатанта. – 1961. – № 1–2. – С. 9–11.
41. Союз бувших українських вояків у Канаді. Ювілейний альманах 7-ої Станиці в Гамилтоні, Онтаріо, Канада, 1950–1975 – Гамилтон; Онтаріо: Спіді-Принт, 1975. – 36 с.
42. Союз Українських Канадських Вояків за морем // Новий шлях – 1946. – 26 січня. – С. 4.
43. *Стрільчук Л.В.* Українські політичні біженці та переміщені особи після Другої світової війни: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 00.07.02 «Всесвітня історія» / Л.В. Стрільчук. – Чернівці, 1999. – 16 с.
44. Творім Українське Національне Об'єднання в Канаді // Новий Шлях. – 1932. – № 25. – С. 4.
45. 30-ліття Станиці братства Колишніх Вояків І-ої Української Дивізії Української Національної Армії в Торонто. – Торонто: [б. в.], 1981. – 56 с.
46. 30-річчя Товариства Колишніх Вояків Української Повстанської Армії в Канаді, Торонто, 27 лютого 1982 року. – Торонто: [б. в.], 1982. – 64 с.
47. *Трощинський В.П.* Найманці фашизму: (Українські буржуазні націоналісти на службі гітлерівців у міжвоєнний період, 1921–1939 рр.) / В.П. Трощинський. – К.: Наукова думка, 1981. – 139 с.
48. Українська Стрілецька Громада в Канаді. 26-ий Крайовий з'їзд // Вісті Комбатанта. – 1969. – № 1. – С. 92–93.
49. Українська Стрілецька Громада в Канаді, 1928–1938 // Альманах Канади. – Саскатун: Вид. Головної Управи УСГ, 1938. – 160 с.
50. Центральне українське допомогове бюро в Лондоні // Свобода. – 1945. – 10 жовтня. – С. 1.
51. Центральний державний архів зарубіжної україніки (ЦДАЗУ). – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 15.
52. ЦДАЗУ, ф. 37, оп. 1, спр. 10
53. ЦДАЗУ, ф. 41, оп. 1, спр. 40.

54. *Чередниченко В.П.* Анатомія зради. Український буржуазний націоналізм – знаряддя антирадянської політики імперіалізму / В.П. Чередниченко. – К.: Політвидав України, 1978. – 334 с.
55. Четвертий Всесвітній конгрес вільних українців: Матеріали. Торонто–Нью-Йорк–Лондон, 1991. – 445 с.
56. *Шанта Ю.* Ювілейний з'їзд закарпатців у Торонто / Ю.Шанта // Вісті Комбатанта. – 1969. – № 1. – С.74–75.
57. Ювілейний альманах Братства колишніх вояків 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії / Ред. Р. Колісник, Л. Бабій. – Торонто: [б.в.], 2001. – 400 с.
58. *Luciuk L.Y.* Searching for Place: Ukrainian Displaced Persons, Canada, and the Migration of Memory / L.Y. Luciuk. – Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press, 2000. – 579 p.
59. *Panchuk G.R.* Heroes of Their Day: The Reminiscences of Bohdan Panchuk / G.R. Panchuk. – Toronto: Multicultural History Society and Ontario Heritage Foundation, 1983. – 198 p.

Надійшла до редакції 10.12.2014 р.

Рецензент: *М.Р. Литвин*, доктор історичних наук, професор, директор Інституту українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України, м. Львів.

**Лукьянченко С.В.**

### **СТАНОВЛЕНИЕ УКРАИНСКОГО КОМБАТАНТСКОГО ДВИЖЕНИЯ В КАНАДЕ (50–80-е годы XX века)**

В статье исследовано организационное становление украинского комбатантского движения в Канаде в 50–80-е годы XX в., показана его роль в общественно-политической жизни украинской диаспоры этой страны.

*Ключевые слова:* Канада, украинская диаспора, комбатантские организации, общественно-политическая жизнь.

**Lukianchenko S.**

### **FORMATION OF UKRAINIAN COMBATANT MOVEMENT IN CANADA (50-80 YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY)**

This article explores the organizational becoming of Ukrainian combatant movement in Canada in the 50-80-ies of XX century. Shown its role in social and political life of the Ukrainian community in this country.

*Key words:* Canada, Ukrainian diaspora, combatant organization, social and political life.